

TÜRK SOSYOLOJİSİNDE TEORİ VE YÖNTEM: AİLE SOSYOLOJİSİ ÖRNEĞİNDE

Feryal TURAN*

Özet

Bu çalışmanın amacı, 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yayınlanan sosyoloji dergilerinde aile konusunu ele alan makalelerin teori ve yöntem bağlamında genel bir değerlendirmesini sunmaktır. Araştırma kapsamında, Sosyoloji Dergisi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Aile ve Toplum (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü), Sosyolojik Araştırmalar E-Dergi (Hacettepe Üniversitesi), Sosyoloji Konferansları (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi) ve Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Sosyoloji Derneği)’ndeki aile sosyolojisi alanındaki makaleler incelenmiştir. Bu doğrultuda Ritzer’in meta-teorik çerçevesi, makaleleri sınıflamak için kullanılmıştır. Dergilerde yer alan makaleler şu boyutlar dikkate alınarak incelenmiştir: Makalenin türü, teori, yöntem ve araştırma konuları. İçerik analizi, aile sosyolojisi konusunda tek bir teorinin başat olmadığını, ancak sosyal gerçeklik paradigmasının yaygın olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Sözcükler: *Paradigma, aile sosyolojisi, Sosyoloji Dergisi, Aile ve Toplum Dergisi, Sosyolojik Araştırmalar E-Dergi, Sosyoloji Konferansları, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi.*

THEORY AND METHODS IN TURKISH SOCIOLOGY: IN THE CASE OF SOCIOLOGY OF FAMILY

Abstract

This article analyses the nature and types of theories and methods in the articles about family published in the sociological journals in Turkey from 2004 to 2014. All the articles related to family were identified and analyzed which were published in the Journal of Sociology (İstanbul University, Faculty of Letters), Family and Society (T.C. Ministry of Family and Social Policies, General Directorate of Family and Community Services), Sociological Research e-Journal (Hacettepe University), İstanbul Journal of Sociological Studies (İstanbul University, Faculty of Economics) and Journal of Sociological Research (Sociological Association). Meta-theoretical framework of Ritzer is utilized to classify the material. Articles were analyzed according to the following dimensions: type of article, theory, methods, object of the study. The content analysis shows that the sociology of family cannot be characterized by a single theory but social fact paradigm dominated theoretical framework.

Keywords: *Paradigm, sociology of family, Journal of Sociology, Family and Society, Sociological Research e-Journal, İstanbul Journal of Sociological Studies, Journal of Sociological Research.*

*Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, DTCF, Sosyoloji Bölümü.
İletişim: feryalturan@yahoo.com

Giriş

Türkiye’de sosyolojinin tarihsel gelişimindeki en önemli dönüm noktası 1914 yılında ilk sosyoloji kürsüsünün kurulmasıdır. Kürsünün kurulması sosyolojide farklı yaklaşımların oluşmasına olanak sağlamıştır. 1980’lerden sonra üniversitelerdeki sosyoloji bölümlerinin çoğalmasıyla beraber, sosyolojinin alt disiplinlerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Sosyoloji alanında yüksek lisans ve doktora yapan öğrencilerin sayısında artış olmuş ve İstanbul Üniversitesi tarafından yayınlanan Sosyoloji Dergisi başta olmak üzere diğer üniversiteler ve Sosyoloji Derneği tarafından yayınlanan sosyoloji dergileri ve diğer üniversitelerin sosyal bilimler ile ilgili çıkardıkları dergilerde sosyoloji ile ilgili çeşitli akademik çalışmaların yayınlanması mümkün olmuştur. Sosyolojik çalışmalar kır-kent sosyolojisi, siyaset sosyolojisi, aile sosyolojisi gibi birçok alanı kapsamaktadır. Son yıllarda önem kazanan çevre ve afet sosyolojisi, toplumsal hareketler sosyolojisi gibi birçok alanda sosyolojik çalışmalar yoğunlaşmıştır.

Bugün Türkiye’de sosyolojinin alt alanlarında yapılmış birçok çalışma bulmak mümkündür. Aile sosyolojisi bunlardan biridir. 1950’li yıllardan sonra Türkiye’de hızlı toplumsal değişme süreci tüm toplumsal yapıyı etkilediği gibi aileyi de etkilenmiştir. Geniş ailenin değişime uğraması ve çekirdek aile tipinin yaygınlaşması endüstrileşme, daha sonra da mülkiyet, güç ilişkileri temelinde açıklanmaya çalışılmıştır. Değişen toplumsal yapı içinde aileyi anlayabilmek için geniş ölçekli araştırmalar yapılmıştır. İ. Yasa’nın (1966) Ankara’da Gecekondu Aileleri, S. Timur’un (1972) Türkiye’de Aile Yapısı, E. Kongar’ın (1972) İzmir’de Kentsel Aile, Ö. Sayın’ın (1990) Aile Sosyolojisi ve B. Gökçe’nin (1991) aile konusundaki çalışmaları ilk akla gelenlerdir. Türkiye’deki aile yapısı ve değişimleri incelenirken, Batı toplumlarında kullanılan kavram, teori ve modeller örnek alınmıştır. Daha sonraki çalışmalarda aile ile ilgili çalışmalar çeşitlenmiştir. Aile konusunda yapılmış çalışmaların kendi içinde teorik olarak nasıl bir özelliğe sahip olduğu ve yapılan çalışmaların teori-yöntem konusunda nasıl farklılaştığının ortaya konması önemlidir.

Bu çalışmanın amacı, 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yayınlanan sosyoloji dergilerinde aile konusunda yayınlanan makalelerin teori ve yöntem konusunda genel bir değerlendirmesini sunmaktır. Soyut düzeyde aile konusundaki makalelerin incelenmesi, yani sosyolojinin sosyolojisi

hedeflenmiştir. Kuhn'un paradigma kavramı temel alınarak sosyoloji dergilerinde yer alan makaleler teori ve yöntem yönünden içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir.

1. Metodoloji

Bu araştırmada içerik analizi tekniği kullanılarak Türkiye'de 2004-2015 yılları arasında beş sosyoloji dergisinde yayınlanan ve internet ortamında mevcut olan makaleler değerlendirmeye alınmıştır. Bu araştırma kapsamında, Sosyoloji Dergisi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi), Aile ve Toplum(T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü), Sosyolojik Araştırmalar E-Dergi (Hacettepe Üniversitesi), Sosyoloji Konferansları(İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi) ve Sosyoloji Araştırmaları Dergisi(Sosyoloji Derneği)'ndeki aile sosyolojisi alanındaki makalelere yer verilmiştir. Bunlardan başka birçok sosyal bilimler dergilerinde de aile ile ilgili makaleler bulunmaktadır; ancak bu çalışmanın konusu yukarıdaki dergilerde yer alan aile sosyolojisi alanındaki makalelerle sınırlandırılmıştır. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nin 2010 yılından sonraki sayılarındaki makaleler incelenmiştir.

Çalışmamızda Picou ve diğerleri (1978), Falk ve Zhao (1989) köy sosyolojisi ve Dietrich ve Picou (1998)'nun aile ile ilgili yaptıkları çalışmalardaki yaklaşım temel alınarak, bu yaklaşım Türkiye'de yapılan aile sosyolojisi çalışmalarına uygulanmıştır. Bu çalışmalarda sırasıyla paradigmaların belirlenmesi için içerik analizi, içerik analizi için de temel boyutlar belirlenmiştir.

İçerik analizinde ele alınan boyutlar şu şekilde belirlenmiştir:

I. Makalelerin sınıflandırılması: Bu araştırma kapsamında makaleler üç sınıfa ayrılmıştır.

- Araştırma makalesi: Belirli bir teoriden hareketle alan araştırmasıyla temellendirilen makaleler
- Teorik makaleler
- Ampirik araştırmalar: Teorik yönelimi olmayıp, sadece verilerin değerlendirmesini sunan makaleler

II. Makalelerde kullanılan teoriler: Ritzer (1975)'in sınıflaması temel alınarak makalelerde kullanılan teorik çerçeve belirlenmeye çalışılmıştır. Ritzer çalışmasında sosyolojik makaleleri sosyal gerçeklik, sosyal tanımlayıcı ve sosyal davranışçı paradigma temelinde sınıflandırmıştır.

III. Araştırmada kullanılan veri toplama ve analiz teknikleri.

IV. Araştırmanın konusu

V. Aynı zamanda Friedrichs'in sosyal bilimcileri; idame ettiren (uygulayan) ve inşa eden (oluşturan) (priestly versus prophetic) olarak ayırdığı kavramlaştırma ile de ilgilenilmiştir. "İdame ettiren" araştırmacılar açık ilgileri olmadan tarafsız nesnel bilginin birikimi için sosyal olguların değer yargısız incelemesini hedeflerler. Buna karşıt olarak "inşa eden" eğiliminde olan sosyal bilimciler, sosyal problemlerin çözümünde uygulamalı bir sosyolojik perspektif oluşturarak araştırmalarını yönlendirirler.

VI. Son olarak araştırmanın maddi olarak bir kurum tarafından desteklenip-desteklenmediği ile ilgilenilmiştir. Maddi destek, araştırmanın konusunu, amacını ve türünü belirleyebilir.

Çalışmamızda aile ile ilgili toplam 52 sosyolojik makalenin değerlendirilmesi yapılmıştır. Kuhn bir disiplindeki bilimsel görüşlerin gelecek kuşaklara geçirilmesinde ders kitaplarının aracı olduğunu belirtmektedir. Ancak Dietrich ve Picou (1998)'nun belirttikleri gibi, hakemli dergilerde yayınlanan makaleler sosyoloji disiplinde bilimsel etkileşimde temel araçlardan biridir. Aynı zamanda o bilimsel topluluktaki görüşleri belirleme açısından önemli olduğu için hakemli dergilerde yayınlanan makaleler temelinde değerlendirme yapmak daha doğru görünmektedir.

2.Sosyolojide Paradigma ve Tartışmalar

Thomas Kuhn'un 1962 yılında yayınlanan Bilimsel Devrimlerin Yapısı adlı eseri bilimin yapısını ve gelişmesini inceleyen önemli ve popüler eserlerden biri olmuştur. Farklı disiplinlerdeki bilim insanları, kendi konu ve alanlarının analizinde bu kitabın temel savlarını uygulamaya çalışmışlardır.

Kuhn, *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (1982) isimli kitabında, bilim tarihindeki büyük devrimlerden, dönüşümlerden söz etmektedir. Kuhn'a göre bilim tarihi kesintisiz birikimle değil, aksine büyük kopmaları içeren devrimci dönüşümler ile gerçekleşmekteydi. Bilimsel devrimler eski bilim yapma geleneğinin bir yenisiyle değiştirilmesidir. Kuhn birbiri ile yarışan ve karşıt görüşlerin ortaya çıktığı anı bir güç mücadelesi olarak değerlendirmekte ve birbirleriyle yarışan farklı bilimsel yaklaşımlara da *paradigma* adını vermektedir. Ortaya atıldığı günden beri birçok tartışmaya neden olan paradigma kavramı Kuhn'un geliştirdiği açıklamalarda merkezi bir yere sahiptir.

Kuhn'a göre en genel anlamıyla paradigma, bilimsel etkinliklerde bilim adamlarına genel bir dünya görüşü sağlayan teorik bir yapıdır. Paradigma, bilim adamlarına neyi araştıracaklarını veya araştırmayacaklarını gösterir. Kuhn (1982: 35) paradigmayı şöyle tanımlamaktadır: "Paradigmaları, bir bilim çevresine belli süre için model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar olarak tanımlıyorum."

T. Kuhn'un görüşleri sosyal bilimlerde de yeni ve anlamlı tartışmalar başlatmıştır. Bu tartışmalar bağlamında, sosyal bilimlerde tek paradigma var mıdır, yoksa sosyal bilimler çok paradigmatlı bilimler midir veya sosyal bilimler pre-paradigmatik aşamada mı bulunuyorlar gibi sorular cevaplandırılmaya çalışılmaktadır. T. Kuhn'un görüşlerinde merkezi bir yere sahip olan paradigma kavramının açık ve net bir tanımının olmaması da bu tartışmalara yeni boyut kazandırmaktadır. Diğer önemli bir nokta da Kuhn'un ileri sürdüğü tezler için örneklerini fizik ve kimya gibi doğal bilimlerden seçmesidir. Bazı değişimler dışında özel olarak sosyal bilimleri incelememiştir. Bu durum sosyolojide de geçerlidir. Sonuç olarak, Kuhn'un paradigma tanımının belirsiz olması ve sosyal bilimlerle özel olarak ilgilenmemesi konuyu daha da karmaşıktırılmaktadır.

Sorun iki aşamalı olarak belirmektedir. İlk soru sosyal bilimlerde başat bir paradigmanın olup olmadığıdır. Bu soruya verilecek yanıt bağlamında ikinci soru sosyal bilimlerin çoklu paradigmatlı olup olmadığının tartışılmasıdır. Kuhn bu belirsizliği şöyle ifade eder: "Toplumbilimin (sosyal bilgilerin) ise hangi dallarının bu tür paradigmatlara kavuşabildiği hala yanıtlanmamış bir soru olarak duruyor. Tarihe baktığımız zaman, araştırmada sağlam bir fikir birliğine giden yolun olağanüstü çetin olduğunu görüyoruz" (Kuhn, 1982:49).

D. Phillips ise (1973:21). “Kuhn, görelî olarak fizik bilimlerinin daha gelişmiş paradigmalara sahipken sosyal bilimlerin pre-paradigmatik aşamada olabileceklerini söylemiştir” görüşündedir. Phillips kitabının ikinci baskısında Kuhn’un, bir yandan “hem bilimsel topluluk üyelerinin paylaştıkları paradigmadır ve (hem de) diğêr taraftan bilimsel topluluk bir paradigmayı paylaşan kişilerden oluşur” iddiasında bulunduğunu belirtir. Buna göre, ikinci ifadede bir paradigmanın, bir bilimsel topluluğun varlığının etkisiyle var olduğu belirtilmektedir ve böylece sosyal bilimlerde de paradigma vardır.

A. Giddens (1990:275) sosyal bilimlerde paradigmanın olmadığını öne sürmektedir.

“Kuhn’un yapıtı, kısmen, doğal ve sosyal bilimler arasında, geleneksel olarak Geisteswissenschaften’de vurgulanan türden değil, fakat sosyal bilimcilerin kendi düşünsel çabalarının temel niteliği hakkında anlaşmaya varmamış olmalarıyla ilgili bir karşıtlığın farkında olmalarıyla güdülenmiştir. Sosyal bilimlerde, kısaca, paradigma yoktur; dolayısıyla, paylaşılan bir paradigmanın sınırları içinde, sorun çözücü faaliyetleri içeren istikrarlı ‘normal bilim’ dönemleri arasına, eskiyi aşmak üzere ortaya çıkan yeni bir paradigmayla sonuçlanan devrimci değişme dönemlerinin serpiştirilmiş olduğu doğa bilimlerine özgü gelişme kalıbı göstermemektedirler”.

Kuhn’un görüşleri birçok sosyoloğu etkilemiş ve onun görüşleri temel alınarak sosyolojinin analizi yapılmaya çalışılmıştır. Sosyoloji genellikle çok-paradigmalı bir bilim olarak ele alınmaktadır. Fakat paradigmanın sosyolojide nasıl uygulanacağı konusunda ortak bir görüş bulunmamaktadır.

Friedrichs’in *Sociology of Sociology* (1970) adlı kitabı Kuhn’un görüşlerini sosyolojide ilk tartışan eser olarak görülmektedir. Friedrichs Kuhn’cu yaklaşımla sosyolojide var olan zıtlıkları, krizleri incelemeye çalışmıştır. Friedrichs’e göre (1970:11-12), “birçok sosyolog, sosyolojinin hiçbir zaman genel bir paradigmaya sahip olmadığını düşünmektedir. Doğal olarak, İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika’da veya Avrupa’da sosyolojinin konusu ve toplumun temel doğası hakkında kabul edilmiş geniş bir fikir birliğinin olduğunu söylemek zordur. Diğêr taraftan otuzların sonu ve kırkların başında tek bir imajın ortaya çıktığını inkar etmek de zordur.” Friedrichs’e göre “Amerikan sosyolojisi kavramsal bir

bunalım içindedir ve normal sosyoloji yapısal-fonksiyonalizm temelinde yapılmaktadır. Böylece Friedrichs, sosyolojide hakim bir yaklaşımın veya paradigmanın hakim olduğunu öne sürmektedir. Yani, Kuhn'cu paradigma statüsünü kabul etmektedir. Onun somut örnekleri, T. Parsons'ın sosyal sistem teorisidir ve onun temel karakteristiği -fikir birliği, durağanlık, denge üzerinde odaklaşmaları- diğer incelemelerden daha sistematik olarak açıklanmıştır” (Dawe, 1971:140).

Eckberg ve Hill (1979), sosyolojinin gelişmesini Kuhn'cu şemaya göre açıklamaya teşebbüs eden birçok sosyolog olmasına rağmen, bu girişimlerin yetersiz olduğunu belirtmektedirler. Paradigma kavramını doğru kullanmayan sosyologlar bulunmaktadır. Kuhn'un “bulmaca çözme” metaforu ile belirttiği “olağan bilim” açıklamasını temel alarak, Eckberg ve Hill (1979:926-927) Kuhn'un şu paradigma tanımını kabul ederler: “Öğrencilerin bilimsel eğitimleri başından itibaren ister laboratuvarında ister sınavlarda isterse bilimsel metinleri okumada yaptıkları bulmaca çözümleridir”. Bu tür problem çözümlerine Kuhn “bilim adamlarının eğitim sonrası araştırmalarda karşılaştıkları süreli yayınlarda yer alan ve onlara örnek halinde işlerinin nasıl yapıldığını öğreten teknik problem çözümlerinin ilave edilmesini” ekler.

Eckberg ve Hill iki nokta üzerinde durmaktadırlar. Sosyolojinin disiplin genişliğinde bir paradigmaya sahip olmadığı vurgulanan ilk noktalardan biridir. Diğeri ise sosyolojinin doğa bilimlerinden ayrı olduğu tartışmasıdır. Eckberg ve Hill bu açıklamalardan sonra görüşlerini şu şekilde açıklarlar. “Eğer bu pozisyonu ve Kuhn'un çerçevesini kabul edersek, sosyolojinin bağımsız alanlarında paradigmalara (örneklere) bakmalıyız. Eğer onlar varsa, onlar politik sosyalleşme, statü elde etme, etnik ilişkiler vs. de bulunabilecektir; fonksiyonalizm, çatışmacı teoride değil. Sosyolojide paradigmanın var olduğu iddiası en azından genel ve bilmece çözüme bilim adamlarının somut örneklerine rehberlik eden araştırma alanlarının gösterilmesiyle desteklenmelidir. Çok az bilmece çözüme vardır, çoğunluğu problemdir” (Eckberg ve Hill, 1979:935). Eckberg ve Hill'e göre, sosyolojide tartışma ve zıtlıklar uyumdan daha çoktur. Bu uyumun eksikliği işlemselleştirme ve kavramları manipüle etmeyi engellemektedir. Farklı araştırmalarda farklı, çoğunlukla da kıyaslanamaz (incommensurable) veri kullanılmaktadır. Kavramlar da araştırmadan araştırmaya değişmektedir.

Ritzer T. Kuhn'un görüşlerinin sosyolojiye etkisini "Sociology: A Multiple Paradigm Science"(1983) adlı eserinde tartışmaktadır. Ritzer, sosyolojiden başka çok az bilimin kendi kendini inceleyebileceğini belirtir. Bir fiziğin fiziğini veya biyolojinin biyolojisini yapmak mümkün değildir. Fakat sosyoloji kendi kendini analiz edebilir. Ritzer bir bilimin yapısını belirten paradigma tanımından yararlanmaktadır. Ayrıca, Ritzer paradigmanın şu ayrımı yapmamıza imkan verebileceğini öne sürer:

"Bir paradigma, bir bilimsel topluluğu diğerinden ayırmaya yarar. Fiziği kimyadan veya psikolojiyi sosyolojiden ayırmada kullanılabilir. Bu alanlar farklı paradigmalara sahiptir. Bilimin gelişmesindeki farklı tarihsel aşamaları ayırt etmede de kullanılabilir. 19. Yüzyılda fizikteki egemen paradigma 20.yüzyıldakinden farklıdır. Burada bizim için en yararlı olan, paradigma kavramının üçüncü kullanımınıdır. Örneğin, çağdaş psikolojide Freudyen, Jungcu veya Horneyci paradigmlar (diğerleri arasından) ayrılabilir; yani psikolojide çok paradigma vardır—ve aynı durum, diğer birçok alan ve sosyoloji için de geçerlidir" (Ritzer, 1983:432).

Bu açıklamalardan sonra Ritzer, Kuhn'un orijinal çalışmasında uygun bulunduğu paradigma tanımını şu şekilde belirtir:

"Bir paradigma, bir bilimin içindeki temel imajdır. O nelerin inceleneceğine, ne (tür) sorular sorulacağına ve nasıl sorulacağına ve elde edilen cevapların yorumlanmasında izlenecek kuralların tanımlanmasına hizmet eder. Paradigma, bir bilimdeki en geniş fikir birliğidir ve bir bilimsel topluluğu (veya alt topluluğu) diğerinden ayırmaya yardım eder. Tanımları, ilişkili örnekleri, teorileri ve metotları, kendinde var olan amaçları kapsar" (Ritzer, 1983:432).

Ritzer'e göre, bu tanımda teoriler geniş paradigmanın sadece birer parçası olmaktadır. Ritzer sosyolojiyi çok paradigmalı bir bilim olarak kabul etmekte ve çağdaş sosyolojide egemen üç paradigmanın olduğunu öne sürmektedir. Bu paradigmlar şunlardır:

1-Sosyal gerçeklik paradigması (yapısal-fonksiyonalizm, çatışmacı teori, sistem teorisi gibi)

2-Sosyal tanımlayıcı paradigma (sembolik etkileşim, fenomenoloji, etnometodoloji, varoluşçuluk gibi)

3-Sosyal davranışçı paradigma (davranışçı sosyoloji, değişim teorisi gibi)

Bu tartışmalar temel alınarak, sosyolojinin alt dallarında paradigmanın olup olmadığı ile ilgili sosyolojik çalışmalar yapılmıştır. Picou ve diğerleri (1978) ile Falk ve Zhao (1989) köy sosyolojisi ve Dietrich ve Picou (1998) aile sosyolojisi, Orr (1997) ve MacLean ve Williams (2008) etnisite-ırk, Hemin (2002) ve Changyong (2002) eğitim sosyolojisi ile ilgili yaptıkları çalışmalarda, Kuhn'un paradigma kavramını temel alarak sosyolojinin bu alt dallarında paradigma, teori ve metot yönünden bir değerlendirme sunarak tartışmalara katkıda bulunmuşlardır. Burada bu tartışmalar temel alınarak, paradigma, teori ve metot açısından Türkiye'de aile sosyolojisi alanındaki çalışmaların bir değerlendirmesi yapılacaktır.

3. Türkiye'de Aile Çalışmaları

İncelenen toplam 52 makalenin 26'sı Aile ve Toplum dergisinde yayınlanmıştır ve bunu Sosyoloji Araştırmaları e-dergi izlemektedir. Aile ve Toplum dergisinin konusu aile ile doğrudan ilgili olduğu için makalelerin çoğunun konu ile ilgili olması doğaldır.

Tablo 1. Makalelerin Yer Aldığı Dergiler

	Sayı	%
Sosyoloji Konferansları	2	3.8
Sosyoloji Dergisi	3	5.8
Sosyolojik Araştırmalar e-dergi	13	25.0
Sosyoloji Araştırmaları Dergisi	8	15.4
Aile ve Toplum	26	50.0
Toplam	52	100.0

Dergilerde aile ile ilgili genel çalışmaların yanı sıra, akrabalık, aile içi şiddet, eğitim, işbölümü, toplumsal cinsiyet, yaşlılık, tüketim gibi çeşitli konuların ele alındığı görülmektedir (Bakınız Tablo 2). Aile, akrabalık ve aile içi ilişkiler en çok ele alınan konulardandır (%26,9) ve bunu evlilik-annelik (%21,2) ile ilgili konular izlemektedir. Türkiye'de aile konusunda alan araştırmalarının yanında, "aileye ilişkin kuramsal çalışmalar da yapılmış ve bu konuda Batı kavramları, kategorileri, modelleri örnek alınmıştır" (İçli, 1997:65).

Tablo 2. Makalelerde Ele Alınan Konular

	Sayı	%
Aile, akrabalık, ilişkiler	14	26.9
Aile ve şiddet	4	7.7
Eğitim	4	7.7
Çalışma, işbölümü	3	5.8
Göç, yoksulluk	3	5.8
Evlilik, annelik	11	21.2
Medya	5	9.6
Toplumsal Cinsiyet	3	5.8
Tüketim, yaşlılık ve sağlık	5	9.6
Toplam	52	100.0

Makale türünün belirlenmesi için, araştırma makalesi, teorik makale ve ampirik araştırma temelinde sınıflama yapılmıştır. Araştırma makalesinde teorik yaklaşımdan hareket ederek elde edilen verilerin değerlendirmesi yapılırken, ampirik araştırma makalelerinde herhangi bir teoriye yer vermeden elde edilen veriler sunulmuştur. Bu tür makaleler daha çok çeşitli kurumlarca desteklenen proje raporlarıdır. Değerlendirilen makalelerin %42.3'ü araştırma makalesi ve %32.7'si ise teorik çalışmalardan oluşmaktadır.

Picou ve diğerlerinin (1978) köy sosyolojisi ile ilgili yaptıkları çalışmada, inceledikleri makalelerin %59.9'u, Falk ve Zhao'nun (1989) çalışmasında ise %64.5'i araştırma makalesidir. Picou ve diğerlerinin çalışmasında teorik çalışmaların oranı oldukça düşüktür (%4.8). 10 yıl sonra Falk ve Zhao'nun, Picou ve diğerlerinin çalışmasını temel alarak yaptıkları incelemede ise teorik makalelerin oranı %14.6'ya yükselmiştir. Türkiye'de aile konusunda yayınlanmış makalelerde teorik çalışmaların oranı yüksektir (%32,7). Aile sosyolojisi ile ilgili teorik çalışmaların sayısının fazla olması, sosyolojik teorilere bir katkı sağlama anlamına gelmemektedir. Bu çalışmaların, konu ile ilgili teorileri ve tartışmaları sunmaktan öteye geçmediğini söylemek Türk sosyolojisinin bağımlılığı tartışmalarını da gündeme getirmektedir. Kayalı (tarih yok. 13) "Türkiye'de sosyoloji yapmanın da merkezde değil çevrede sosyoloji yapmak" anlamına geldiğini, bunun da "sosyolojiyi bağımlı hale getirdiğini" öne sürmektedir. Kayalı (2008. 38) "istisnalar dışında Türk sosyologlarının genel olarak tercih ettikleri Batılı sosyologları

Türkçeye aktarma yoluna” gittiklerini ve önemli bir kısmının “Türkiye’de sosyoloji yapmanın bilincinde” olmadıklarını iddia ederek, “şahsî damga taşımanın yanında metnin neredeyse yazarından hiçbir iz taşımama durumuna yönelmenin bir şekilde Türkiye’de sosyolojinin gelişim sürecini anlamının anahtarı olarak” görülebileceğini öne sürer.

Tablo 3. Makale Türü

	Sayı	%
Araştırma makalesi	22	42,3
Teorik makale	17	32.7
Ampirik araştırma makalesi	13	25.0
Toplam	52	100.0

Daha önce belirtildiği gibi, Ritzer sosyolojiyi çok paradigmatlı bir bilim olarak kabul etmekte ve çağdaş sosyolojide egemen üç paradigmanın olduğunu öne sürmektedir: 1-Sosyal gerçeklik paradigması (yapısal-fonksiyonalizm, çatışmacı, sistem teorisi gibi), 2-Sosyal tanımlayıcı paradigma (sembolik etkileşim, fenomenoloji, etnometodoloji, varoluşçuluk gibi) ve 3-Sosyal davranışçı paradigma (davranışçı sosyoloji, değişim teorisi gibi). Bu sınıflama temel alınarak içerik analizine tabi tutulan makalelerin değerlendirmesi yapıldığında büyük çoğunluğunun sosyal gerçeklik paradigması içinde yer aldığı söylenebilir. Ancak önemle belirtilmesi gereken bir nokta birçok makalede konu ile ilgili teorilerin özeti ve daha sonra verilerin değerlendirmesi sunulmaktadır. Diğer önemli bir nokta da makalelerin %48,1’inde herhangi bir teorik yaklaşım bulunmamaktadır (Bakınız Tablo 4). Bu tür makalelerde genellikle ya konu ile ilgili kavramlar ya da birçok teorinin özeti sunulmuştur. Türkiye’de 1980 öncesi dönem ve 1980 sonrası dönemde baskın bilim anlayışının pozitivist paradigma olduğu söylenebilir (Köktürk, 2008; Köktürk, 2103; Ünal,2008). Ünal (2008: 156) ve bu hakimiyetin paradigma değişimini güçleştirdiği tartışılmaktadır. “Türk sosyolojisinde 1960’lardan sonra Amerikan yapısal-işlevselci ve davranışçı akımının etkisi her ne kadar yeni bir açılımı ifade ediyorsa da bu aynı zamanda paradigmatik bir yön değiştirmeyi göstermez. Zira Amerikan sosyolojisinde XX. yüzyılın ortalarına kadar hâkimiyetini sürdüren bu davranışçı ekol aslında neo-pozitivist bir bilim anlayışına sahiptir. Bu ekol bulguları vurgulayan kalitatif çalışmaları ve pragmatizm çerçevesindeki tercihleri ile

natüralistik bilim anlayışının sosyal bilimlerdeki devamı olmuştur.” Ünal, Türk sosyolojisinde paradigma anlamında bir “çeşitlenmenin” ortaya çıkmasının zor olduğunu belirtmektedir. “Bunun en bariz göstergesi ... anti-pozitivist hümanistik yaklaşım biçiminin Batı’da ortaya çıktıktan uzun bir süre sonra Türkiye’ye ancak 1980’lerden sonra girmeye başlamasıdır. İlk Weber çevirisi 1985 yılında yayımlanmıştır.... Bununla birlikte 1990 yılına kadar Türkiye’de yapılmış hiçbir sosyolojik incelemenin kavramsal çerçevesinde, sembolik etkileşimciliğin ve etnometodolojik çalışmanın hiçbir kavramı kullanılmamıştır” (Ünal, 2008:159).

Bu araştırmada olduğu gibi konu ile ilgili yapılmış diğer çalışmalarda, Ritzer’in sosyal gerçeklik olarak belirttiği paradigma içinde değerlendirilebilecek makalelerin oranı diğerlerine göre daha fazladır. Sosyal gerçeklik içinde yer alan makalelerin oranı, Picou ve diğerlerinin araştırmasında %91,6, Falk ve Zhao’nun araştırmasında %75,7’dir. Eckberg ve Hill’in belirttiği gibi, sosyolojide disiplin genişliğinde bir paradigmanın mevcut olduğunu söylemek zordur. Birbiri ile yarışan birden fazla paradigma bulunmaktadır.

Daha önce belirtildiği üzere, Kuhn paradigma konusunda fikir birliğinin olmasının bilimin ilerlemesinde önemli olduğunu ileri sürmüştür. Ancak bazı sosyal bilimciler bir bilim dalında paradigmanın varlığının, o bilimde yapılacak çalışmalarını sınırlayabileceğini belirtmektedirler. Farklı yaklaşımlar, alternatif açıklamalar ve sorular sorma olanağı sunduğu için dinamik ve eleştirel bilim anlayışının ortaya çıkmasına olanak sağlar (Picou ve diğerleri, 1978).

Tablo 4. Makalelerde Kullanılan Teorilerin Sınıflanması

	Sayı	%
Sosyal gerçeklik	19	36.5
Sosyal tanımlayıcı	2	3.8
Sosyal davranışçı	6	11.5
Teori yok	25	48.1
Toplam	52	100.0

İncelediğimiz araştırmalardaki veri toplama tekniklerinin başında anket (%20) ve yüz-yüze görüşme (%40) gelmektedir. Nitel araştırmalarda daha çok derinlemesine mülakat yapılarak veri toplanmıştır ve 2 makalede yapılan çalışma etnografik olarak belirtilmiştir.

Tablo 5. Makalelerde Kullanılan Veri Toplama Teknikleri

	Sayı	%
Anket	10	28.6
Yüz-yüze görüşme	14	40.0
Derinlemesine mülakat	4	11.4
Anket ve mülakat	1	2.9
Etnografi	2	5.7
Veri seti	4	11.4
Toplam	35	100.0

Makalelerin %71,4'ü nicel araştırma, %14,3'ü nitel araştırma ve %14,3'ü ise hem nitel hem de nicel araştırma olarak değerlendirildiğinde “pozitivizmin” egemenliğinden söz edilebilir. Veri analizinde en çok *ki-kare*, *ANOVA*, *T-Testleri* ve *faktör analizi* kullanılmıştır. Araştırmalarda özellikle değer-yargısız ve tarafsız bilim anlayışı hakimdir. Diğer bir deyişle araştırmacıların, açık ilgileri olmadan tarafsız nesnel bilginin birikimi için sosyal olguların değer yargısız incelemesini hedefledikleri söylenebilir. Nitel araştırmaların sayısının artması “özellikle 1990'lardan sonra postmodernizm ve küreselleşme konularının Türk sosyolojisinde hakim paradigma durumunda olan natüralistik/pozitivistik sosyolojiye nitel verilerin önemini hatırlattığı yönündedir” (Köktürk, 2008:161). Daha önce belirtildiği gibi Türkiye’de sosyolojik araştırmalara tarihsel olarak bakıldığında pozitivizmin hakimiyeti söz konusudur. Nitel araştırmaların sayısının artması bu hakimiyeti sona erdirmekten çok klasik anlamda “anket” yerine nitel araştırma metotlarının daha çok kullanılması, metot konusunda çeşitlenme olduğu anlamına geldiği söylenebilir. “Pozitivist paradigmanın halen hakim bilim anlayışını oluşturması sosyal bilimlerde ve sosyolojide araştırma pratiğinde baskın niteliğini korumaktadır. Dolayısıyla nitel araştırma tekniklerinin de araştırma pratiğinde kullanılmaya başlanması Türkiye’de pozitivist paradigmanın düşüşe geçtiği şeklinde bir sonucu beraberinde getirmemektedir” (Köktürk, 2008:162). Köktürk (2013) 1980-2013 yıllarında yayımlanmış 36 yöntem ve araştırma teknikleri kitabı üzerinde yaptığı çalışmada, bu kitapları

araştırmanın tasarlanması, uygulanması ve verilerin analiz edilmesi gibi noktaları temel alarak incelemiş ve bu kitapları pozitivist paradigmanın bilim anlayışı çerçevesinde değerlendirmenin mümkün olacağı sonucuna varmıştır. Dietrich ve Picou (1998) kendi yaptıkları araştırmada benzer sonuca varmışlardır. İnceledikleri makalelerde teorik açıdan farklılık görülürken, metot açısından nicel veri toplama tekniklerinin egemenliği söz konusudur (Dietrich ve Picou, 1998). Sosyal problemlerin çözümünde uygulamalı bir sosyolojik perspektif oluşturarak araştırmalarını yönlendirmeleri söz konusu değildir.

Bazı araştırmalarda hem nitel hem de nicel yöntemlerin kullanılması başka bir tartışma konusunu gündeme getirmektedir. Sosyal araştırmalarda kullanılan nicel-nitel yöntem karşıtlığına ilişkin birçok çalışma olmasına rağmen, bu iki yaklaşımın birlikte kullanılabileceğini iddia edenler de bulunmaktadır (Bamberger, 2000; Frankfort-Nachmias and Nachmias, 2007). Birsen Şahin Kütük'e göre "burada iki yöntemin bir araya nasıl getirileceği ve bunun aşamalarının nasıl gerçekleştirileceği netleştirildiğinde karma yöntem ile tek başına kullanılan nicel ve nitel yöntemin eksiklikleri giderilmiş olacaktır" (Şahin Kütük 2012: 240).

Tablo 6. Nicel ve Nitel Araştırma

	Sayı	%
Nicel	25	71.4
Nitel	5	14.3
Hem nicel hem de nitel	5	14.3
Toplam	35	100.0

Son olarak araştırmanın maddi olarak bir kurum tarafından desteklenip-desteklenmediği ile ilgilenilmiştir. Araştırmaların daha çok devlet kuruluşları ve bakanlıklar tarafından desteklendiği görülmektedir. Bu tür araştırmaların makaleleri daha çok verilerin sunulmasından ibarettir.

Tablo 7. Araştırmaları Destekleyen Kurumlar/Kuruluşlar

	Sayı	%
Üniversiteler	3	21.4
TÜBİTAK	2	14.3
Devlet Kurumları/kuruluşları ve bakanlıklar	7	50.0
BM ve diğer uluslararası kuruluşlar	2	14.3
Toplam	14	100.0

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada içerik analizinden elde edilen bulgular, Picou ve diğerleri (1978), Falk ve Zhao (1989) ve Dietrich ve Picou (1998)'nin yaptıkları araştırmalardan elde edilen bulgular ile uyumaktadır. Bu çalışmalar, sosyoloji disiplininde tek bir paradigmanın ve teorinin olmadığını, ancak yöntem yönünden bir benzerlik olduğunu göstermiştir. Kuhn'un teorik ilerlemenin paradigmaya bağlı olduğunu iddia etmesi ve sosyolojide genel bir paradigmanın olmaması, sosyolojinin kendini değerlendirmesiyle ilgili tartışmalara da yeni boyutlar kazandırmıştır. Friedrichs, Gouldner ve Atkinson ile başlayan sosyolojinin değerlendirilmesi ve bunalımları hakkındaki tartışmalar günümüzde de devam etmektedir.

Davis (2001) ve Cole (2001) sosyolojide tutarlı teorinin oluşturulması konusunda karamsardırlar. Cole (2001) evrensel olarak kabul edilmiş teori, yöntem ve paradigmanın bir bilim dalının ilerlemesi için gerekli koşul olduğunu ve sosyoloji disiplininde ne bir özün (core) ne de paradigmanın olmadığını ileri sürmektedir. Cole'a göre, yakın bir gelecekte sosyolojinin paradigmalara doğru yöneleceği konusunda da çok az ümit vardır. Hughes and Sharrock (2007:1-2) son elli yıl içinde sosyolojide hızlı bir kayış olsa bile, dinamik değişimin önceki pozisyonun kesin reddini gerektirmediğini belirtirler. Hughes ve Sharrock'a göre, bu alanda daha önceki pozisyon yok olmayıp, şu an daha çok tercih edilen pozisyona doğru yönelinmektedir ve bu da sosyolojinin "pluralist" bir disiplin olarak düşünülmesine yol açmaktadır. Onlara göre, pluralizm – günümüz deyimiyile çok seslilik – sosyolojinin bütünleşmiş/birleşik bir disiplin olması ile ilgili çalışmalar için bir engel teşkil etmektedir.

Yöntem konusundaki genel anlayış, sosyolojinin bilgiye ulaşmada bilimsel yöntemleri kullanması gerektiği şeklindedir. Bunu başarabilmek için de sosyolog tarafsız ve değer yargılarından arınmış olarak araştırmalarını yapmalıdır. Bu hakim görüşten hareketle tarafsız nesnel bilginin birikimi için sosyal olgular değer yargısız bir şekilde ele alınmıştır. Sosyologların sosyal problemlerin çözümünde uygulamalı bir sosyolojik perspektif yaratarak araştırmalarını yönlendirmeleri söz konusu değildir. Yani Friedrichs'in deyimiyile incelenen makalelerde "inşa eden" sosyal bilimcilerin yaptıkları çalışmanın örnekleri görülmemektedir. Bizim analizimizde de durum böyledir.

“Sosyolojik teori ve sosyolojik yöntem arasındaki yetersiz ilişki, disiplinin en temel probleminin kaynağıdır” (Hughes and Sharrock, 2007: 1). C. W. Mills’in “grand teori” ve “soyutlanmış deneyimcilik” eleştirisinde belirttiği sorunlar günümüzde hala tartışılmaktadır. İncelediğimiz makalelerde genel olarak teori ve yöntem arasında bir bağlantının kurulmadığı ve bazılarında teorik yaklaşım dahi bulunmadığı görülmektedir. Birçok makalede konu ile ilgili teorilerin özeti sunulmuştur ve belirli bir teoriden hareket ederek, araştırma bulguları ile bağ kurma çok az makalede söz konusudur. Teorik makalelerde, aile tipleri, evlilik şekilleri, mevcut teorilerin açıklanması gibi konuların incelendiği, ancak katkı sağlayacak yöntem ve kavramsal tartışmaların yer almadığı görülmüştür.

C.W. Mills (1979: 35)’in sosyal bilimlerle ilgili anlayışı ile konuyu bitirmek yararlı olacaktır: “Benim sosyal bilim anlayışım, kamusal nitelikteki büyük sorunlarla ilgili olmayan küçük sorunlar üzerinde duran ve ‘ilerilere’ uzanmak istemeyen veya içi anlaşılmaz ve bulanık kavramlarla doldurulmuş görünüşü ciddi kitap yazarların; toplumsal sorunlar üzerinde duruyor gibi görünüp de ‘metodolojik’ bir örtü altında bürokratik tekniklerden ibaret bir sosyal bilimcilikten başka bir şey yapmayanların anlayışından bütünüyle farklıdır. Bu sahtekarlıklar, bu örtülü oyunlar, bu ürkeklikler günümüz sosyal bilimlerinde bir bunalıma, bir çıkmaza yol açmakta; bu hiçbir çözüm de getirmemektedir.”

KAYNAKÇA

- Bamberger, Michael (2000), “Opportunities and Challenges for Integrating Quantitative and Qualitative Research,” Michael Bamberger (ed.) **Integrating Quantitative and Qualitative Research in Development Projects**, Washington, D.C., World Bank, pp.3-26.
- Changyong, Yang (2002), “Paradigmatic Examination of Schools of Thought in Educational Sociology,” **Chinese Education & Society**, Vol 35, No.7, pp.1-38.
- Cole, Stephen (2001), “Why Sociology Doesn’t Make Progress Like the Natural Sciences,” **What’s Wrong with Sociology?**, Ed. Stephen Cole. New Brunswick, NJ: Transaction Books, pp. 37–60.
- Davis, James A. (2001), “What’s Wrong with Sociology?” **What’s Wrong with Sociology?**, Ed. Stephen Cole. New Brunswick, NJ: Transaction Books, pp. 99-119.
- Dawe, Allen (1971), “Extended Review,” **Sociological Review**, Vol. 19, No.1, pp.140-147.
- Dietrich, Katheryn T. and J. Steven Picou (1998), “Theory and Methodology in Family Socialization Research,” **Marriage and Family Review**, Vol 27 No.1/2, pp. 3-18.
- Eckberg, L. Douglas and Lester Hill (1979), “Paradigm Concept and Sociology: A Critical Review,” **American Sociological Review**, Vol 44, pp. 925-937.
- Falk, William. W. and Shanyang Zhoo (1989), “Paradigms, Theories and Methods in Contemporary Rural Sociology: A Partial Replication and Extension,” **Rural Sociology**, Vol. 54, No. 4, pp. 587-600.
- Frankfort-Nachmias, Chava. and David Nachmias (2007), **Research Methods in the Social Sciences**, Worth Publishers.
- Friedrichs, Robert W. (1970), **Sociology of Sociology**, New York, Free Press.
- Giddens, Anthony (1990), “Pozitivizm ve Eleştiricileri”, **Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi** Eds. Tom Bottomore ve Robert Nisbet, Ankara, Verso Yayıncılık, s.251-298.
- Gökçe, Birsen (1991) “Evlilik Kurumu ve Aile Yapısı ile İlişkileri,” **Aile Ansiklopedisi**. Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, s.508-516.
- Hemin, Ma (2002), “Research Paradigms and Model Structuring of Educational Sociology,” **Chinese Education & Society**, Vol 35, No. 2, pp.5-20. Hughes, John and W. W. Sharrock (2007), **Theory and Methods in Sociology: An Introduction to Sociological Thinking and Practice**, New York.
- İçli, Gönül (1997), Aile Araştırmalarında Yöntem ve Yaklaşım” **PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı. 3, s.59-68.
- Kayalı, Kurtuluş (2008), “Bir Asırlık Sosyoloji Birilimi,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 6, Sayı 11, s. 33-40

Kayalı, Kurtuluş (tarih yok), “Sosyoloji Yapmak, Türkiye’de Sosyoloji Yapmak ya da Türk Sosyolojisinin Yapı Taşlarını Oluşturmak” **Sorgulanan Sosyoloji**. Editör: M. Çağatay Özdemir, Ankara, Eylül Yayınevi, s.11-16.

Kuhn, Thomas (1982), **Bilimsel Devrimlerin Yapısı**, İstanbul, Alan Yayıncılık.

Kongar, Emre (1972), **İzmir’de Kentsel Aile**, Ankara, Sosyal Bilimler Derneği.

Köktürk Gökhan. V. (2008), “1980 Sonrası Süreçte Türk Sosyolojisinin Temel Konuları Üzerine Bir Sözlü Tarih Uygulaması,” **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı.8, s.155-165.

Köktürk, Gökhan (2013). **Türk Sosyolojisinde Metodolojik Değişmeler 2008-2013**, İstanbul, Doğu Kitabevi.

MacLean, Vicky M. and Joyce E. Williams, (2008), “Shifting Paradigms Sociological Presentations of Race,” **American Behavioral Scientist**, Vol. 51, No.5, pp.599-624.

Mills, C. Wright (1979), **Toplumbilimsel Düşün**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 305.

Orr, Martin (1997), “Sociological Analyses of Race and Ethnicity since the 1950s: A Sociology of Sociology Explanation for Metatheoretical Shift,” **Sociological Focus**, Vol 30, No.1, pp.31-47.

Phillips, Derek L. (1973), “Paradigm, Falsification and Sociology,” **Acta Sociologica**, Vol 16, No.1, pp.13-30.

Picou, J. Steven, Richards H. Wells and Kenneth J. Nyberg (1978), “Paradigms, Theories and Methods in Contemporary Rural Sociology,” **Rural Sociology**, Vol. 43, No.4, pp.559-583.

Ritzer, George (1983), **Sociological Theory**, USA, Alfred A. Knopf Inc.

Sayın, Önal (1990), **Aile Sosyolojisi**, İzmir, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını. No.57.

Şahin Kütük, Birsen (2012), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, **Davranış Bilimleri**, Ed. Nevin G. Ergan, Birsen Ş. Kütük ve Recai Coştur, Ankara, Siyasal Kitabevi Yayını, s. 223-248.

Timur, Serin (1972), **Türkiye’de Aile Yapısı**, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayını, D-15.

Ünal, Ahmet Zeki (2008), “Türk Sosyoloji Tarihinde Metodolojik Yaklaşımlar,” **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 6, Sayı. 11, s.123-172.

Yasa, İbrahim (1966), **Ankara’da Gecekondü Aileleri**, Ankara, S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Genel Müd. Yayını.